

**MØRE OG ROMSDAL
STATSADVOKATEMBETER**

Politimesteren i Møre og Romsdal

DERES REF.:

VÅR REF.:

DATO:

15.11.2024

RAPPORT ETTER GJENNOMGÅELSE AV HENLAGTE SAKER

Som ledd i fagledelsen innkalte statsadvokaten et utvalg saker som var henlagt av politiet med begrunnelsene **(1)** tvil om tilregnelighet og **(2)** at det ikke var rimelig grunn til å foreta etterforskning. Vi ba om at 150 saker i hver kategori ble gjort tilgjengelig fra tiden bakover fra årsskiftet 2023/2024.

I porteføljen med tilregnelighetshenleggelse var det svært mange delsaker. 40 saker ble realitetsvurdert, og det ble tatt stikkprøver fra det øvrige antall. Der det ikke var ansett å være rimelig grunn til å foreta etterforskning ble 100 saker realitetsvurdert, og det ble tatt stikkprøver fra den resterende delen av sakene. Antall gjennomgåtte saker anses representative for totalporteføljen, og som basis for konklusjonen nedenfor.

1. Generelt om henleggelse og begrunnelse

Det er klarhetskrav også ved påtalebeslutninger som avslutter straffesaken uten tiltale eller annen positiv påtaleavgjørelse. Begrunnelsen for henleggelse skal så langt det er mulig reflektere realiteten i påtalevurderingen. Dette er av betydning for aktørene, som ut fra begrunnelsen skal kunne vurdere å slå seg til ro med resultatet, eller inngi klage. Det henvises bl.a. til Riksadvokatens kvalitetsrundskriv RA-2018-3 punkt 4.1.3.

Samtidig skal begrunnelsen være med på å gi riktig bilde av straffesaksbehandlingen som grunnlag for analyse av straffesaksarbeid og kriminalitetsbilde, samt for utarbeidelse av statistikk og planer.

For å imøtekomme klarhetskravet må påtalemyndigheten ved enhver henleggelse vurdere å supplere standardunderretningen med eget brev om begrunnelsen.

2. Generelt om saker som henlegges fordi det er tvil om tilregnelighet

Det rettslige utgangspunktet straffeloven § 20 om skyldevne.

Riksadvokaten har i rundskriv nr. 2/2020 sagt at begrunnelsen bør forbeholdes saker der det er klare holdepunkter for utilregnelighet. I rundskrivet heter det bl.a. på generelt grunnlag i punkt 5.1:

Hvis etterforskingen eller saken tilsier at det uansett ikke vil bli truffet noen positiv påtaleavgjørelse, vil det som utgangspunkt ikke være behov for noen utredning av siktedes psykiske helsetilstand. Saken bør da som hovedregel henlegges etter bevisets stilling. Henleggelse grunnet tvil om tilregnelighet (kode o65) forbeholdes tilfeller hvor det er klare holdepunkter for utilregnelighet, typisk i form av en rettspsykiatrisk erklæring eller dokumentasjon fra helsevesenet.

Det klareste fundamentet for utilregnelighet er fullstendig utredning gjennom rettspsykiatrisk undersøkelse. En såkalt prejudisiell undersøkelse ansees ikke å være tilstrekkelig alene. Imidlertid kan det foreligge andre helseopplysninger som kan være med på å begrunne utilregnelighet, typisk opplysninger om tvangsinnleggelse, legeerklæringer om psykisk helse ol.

Der det foreligger tidligere erklæringer fra mer enn ett år tilbake i tid skal man alltid vurdere ny erklæring eller tilleggserklæring.

2.1 Henleggelsessakene – Henlagt fordi det var tvil om tilregnelighet

12 saker var henlagt uten at det ut fra saksopplysningene kunne ansees å være klare holdepunkter for utilregnelighet. I sakene var det riktignok opplysninger om mistenktes mentale helse, men uten grunnlag for en slik konstatering av manglende skyldevne. Sakene skulle dermed vært henlagt på grunn av bevistvilen.

I åtte saker viste det seg ved oppslag i BL at mistenkte hadde flere andre, tidligere avgjorte saker med samme begrunnelse, og at det i noen av disse også forelå rettspsykiatrisk undersøkelse, enten ved prejudisiell erklæring eller fullstendig observasjon. Dette skulle vært dokumentert på den aktuelle saken (i noen saker var det opplyst i logg). Derunder må man allikevel huske at tidligere undersøkelser taper verdi når de er eldre enn ett år.

Ellers var en stor del av porteføljen delsaker mot personer som er gjengangere. I slike saker forutsetter statsadvokaten at man er oppmerksom på spørsmålet om tvungent psykisk helsevern etter § 62 annet ledd om gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, slik at man på ett tidspunkt må vurdere hvorvidt det er grunnlag for å opprette sak med henblikk på vurdering av lovens vilkår.

3. Generelt om saker der det ikke er rimelig grunn til å foreta etterforskning

Det rettslige utgangspunkt er straffeprosessloven § 224. Om bestemmelsen og vurderingene som skal foretas henvises det til riksadvokatens rundskriv RA 3/1999 om etterforskning, jf. også Myhrer, Etterforskningsbegrepet, TfR 2001-6. Riksadvokaten beskriver hva som ligger i begrepet rimelig grunn, og de styrende hovedmomenter for skjønnet, som er saklighet, sannsynlighet og proporsjonalitet, jf. rundskrivet punkt 3.

Som ledd i vurderingen av hvorvidt etterforskning skal foretas kan politiet gjøre endel innledende undersøkelser. I dødsfallsaker ansees det som slik innledende undersøkelse, at man innhenter rettsmedisinsk rapport etter obduksjon. I andre saker kan det f.eks. dreie seg om egenrapport med beskrivelse av omstendigheter som kan ha betydning for hvorvidt man skal innlede etterforskning.

Er det innledet etterforskning skal saken avgjøres med slik begrunnelse som etterforskningen foranlediger, typisk vurdering av bevissituasjonen.

Der det ved anmeldelsen er klart at forholdet ikke rammes av noe straffebud skal man benytte begrunnelsen om dette (intet straffbart forhold), jf. riksadvokatens rundskriv nr 2/1988 om endel henleggelsesbegrunnelser.

Avslutningsvis påpeker statsadvokaten at begrunnelsen ikke tar opp i seg kapasitetsvurderinger som følger av straffeprosessloven § 62 a tredje ledd bokstav b. Igjen er det viktig at begrunnelsen reflekterer realiteten i vurderingen, ikke skjuler den. Dersom politiet har kapasitetsproblemer, må dette synliggjøres. Forøvrig henvises det til Riksadvokatens rundskriv RA-2016-3 om henleggelse på grunn av manglende saksbehandlingskapasitet mv.

3. 1 Henleggelsessakene – Henlagt uten igangsettelse av etterforskning

En rekke saker gjaldt anmeldelser av tyverier begått under ferieopphold i utlandet. Sakene henlegges rutinemessig med denne begrunnelse. Straffeloven § 5 kan ikke sees å være anvendelig. Videre vil det på saklig grunnlag ikke være tjenlig å sende saken til vedkommende lands politimyndighet. Ut fra en totalvurdering finner statsadvokaten at det ikke er noe å bemerke til praksisen.

Det understrekes for ordens skyld at forhold begått i utlandet ikke uten videre bør henlegges med slik begrunnelse, jf. § 5 og § 7.

Man ser regelmessig anmeldelse av forskjellige former for bedragerier som skjer over internett der hovedpersonen(e) opererer fra utlandet. Dette er ikke tema i forbindelse med gjennomgåelsen, men det er grunn til å påpeke at politiet i hvert slikt tilfelle må vurdere de muligheter man har gjennom internasjonalt straffesakssamarbeid før forholdet henlegges, jf. også gjennomgåelsen av dette tema på påtalemøtet i år. Statsadvokatene er oppmerksom på at politiet nå har søkelys rettet mot disse sakene, og vil etterhvert vurdere egen undersøkelse av bedragerisaker i denne kategorien.

I to tilfelle var saksforhold henlagt til tross for at det var foretatt regulære politiavhør som konkret måtte anses som etterforskingsskritt. Disse sakene skulle da vært henlagt på grunn av bevissituasjonen.

4. Konklusjon

Statsadvokatens gjennomgåelse viser ingen tegn til systemfeil eller rutinesvikt.

I tilregnelighets sakene må man nøye iaktta riksadvokatens anvisninger når det gjelder grunnlaget for konklusjonen om utilregnelighet (konstatert eller bevistvil). Der forholdet henlegges på grunn av bevistvilen bør det skrives eget, ledsagende orienteringsbrev.

Når det gjelder saker der det ikke foretas etterforsking må man nøye avgrense mot andre adekvate begrunnelser slik at konklusjonen så langt det er mulig reflekterer påtalemyndighetens reelle vurdering.

Statsadvokatens konklusjon er at de påtaleansvarlige utøver godt og forsvarlig skjønn.

Ingvild Thorn Nordheim

Kjell-Otto Lilleberg